

השבת נבראה כמציאות חלופית השונה באופן מהותי ממציאות החולין שאנו חווים בחיי יום יום. מהותה היא שביטה מעמל, חירות מחובות השגרה, העמקה בכבוד האדם וחירותו, ומימוש רעיון שוויון הזכויות בקהילה שובתת: לאמור: חירות מעול היום יום ביום שאין עובדים בו, שוויון בין בני אדם ביום שאין בו משעבדים ומשועבדים והזדמנות לבחון ממדים שונים הקשורים בכבוד האדם וחירותו במרחב של עונג, מנוחה ושלווה הפנוי ממאבק הקיום. אם 'אדם לעמל יולד' הרי שבשבת כל אדם השובת ממלאכה זוכה למנוחה ומרגוע. אם במשך השבוע האדם טרוד בדאגות הקיום של החולין בבחינת 'בנפשו יביא לחמו', הרי שבשבת קודש הוא זוכה ל'עונג שבת' מעצם העובדה שהוא שובת ממלאכתו, פטור מחובות הקיום והופך לבן חורין מטרדות היום יום. אם כל השבוע עסוק האדם בשעבוד עצמו וזולתו במגוון המלאכות השונות המאפיין את ימי החול המשוועבדים תמיד להווה, הרי שבשבת הוא מזומן לקחת חלק ב'מקראי קודש' המצרפים התבוננות בעבר תוך כדי לימוד וקריאה, מחשבות על זיקתו של העבר להווה בהקשרים שונים של זיכרון ויצירה, רציפות והתחדשות, והרהורים הנפרשים בין התבוננות זוכרת להתחדשות יוצרת על הקשר בין עבר הווה ועתיד.

על פי עקרון זה של מציאות אלטרנטיבית נדמה לי שניטיב לעשות אם נציע בשבת לבני הקהילות השונות החיות בירושלים את הפך הניסיון היומיומי ואת ההזדמנות לחוות מציאות חלופית העומדת בסימן רציפות והתחדשות, הרמוניה ותיקון עולם, המכוונים לכבוד האדם וחירותו. אם היום יום עומד בסימן סייגים והגבלות, בסימן מאבק אינדיבידואלי במחסור ובעוול, בסימן בדידות של יחידים ופירוד בין קהילות שונות, ובסימן מתח של דין ודברים בין בעלי השקפות שונות ואורחות חיים נבדלים, הרי שהשבת צריכה לעמוד בסימן חירות ומרגוע, שלווה, חסד, שפע, קירוב לבבות ומאור פנים. למהלך זה נקרא 'עונג שבת', ננסה לשתף בו כמה שיותר ארגונים וקהילות, ונזמין כל מי שיכול לתרום למהלך זה לקחת בו חלק בסבב של נתינה, שותפות ואחריות. בשנה רגילה יש 52 שבתות אפשר להחליט בראשית המהלך שבשבת ראשונה של כל חודש עברי או לועזי, יפתחו מוסדות שונים את שעריהם במתכונת עונג שבת: דהיינו: אם בכל יום רכישת דעת כרוכה בתשלום, הרי שבשבת אפשר יהיה ללמוד בחינם מפי מרצים, סופרים, אמנים ומשוררים שירצו או ישוחחו או ינהלו מעגלי שיח בהתנדבות, במוסדות שיפתחו שעריהם לכל החפץ לבוא ולשמוע. אם ביום יום ההנאה ממוסדות ספורט, תרבות ואמנות כרוכה בתשלום, שאינו שווה לכל נפש, הבה וננסה בשבת לפתוח שערים בלא תשלום. למשל אם נבקש ששבת אחת או שתיים בשנה יפתחו מוסדות כגון גן החיות התנכי או מוזיאון ארצות המקרא או מוזיאון ישראל, הקונסרבטוריון או תיאטרון ירושלים או אצטדיון טדי את שעריהם בחינם לכל החפץ לבוא ולראות, להאזין ולצפות, גם נגרום עונג וגם נעמיק את משמעותה של השבת בהקשר תרבותי מגוון. כך גם אפשר לבקש לפתוח את מדשאות גבעת רם או את אולם וויז, את בית אביחי או מכון ון-ליר, את המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון ירושלים לחקר ישראל, מכון הרטמן או בית התזמורת ומוסדות רבים נוספים לפעילות מסוימת שאיננה כרוכה בתשלום.

אם ביום יום אדם נזקק לארנק כסף הרי שבשבת, אולי פעם בחודש, אפשר להנהיג יום ללא כסף, ללא קנייה וללא מכירה, יום שאפשר להציע בו קפה ועוגה או סודה וכריך בלא תשלום. אפשר לרתום למהלך מעין זה ארגונים ירוקים וארגוני איכות הסביבה שיראו בשבת כיום ירוק שממעטים בו לפעול על כדור הארץ ומרבים להתענג בו על מנעמי הבריאה. אפשר לערוך סיורי שכונות ברגל בעזרת המוסדות שהתמחותם בכך, שיכללו טיולים בגינות ובפארקים וסיורים היסטוריים, ספרותיים, מוסיקליים, ארכיטקטוניים או בוטניים ללא תשלום בשבת אחת או שתיים מדי שנה.

כך למשל אפשר לבקש ממוסדות מרכזיים בעיר לתרום פעם בשנה בכוח שותפותם ב'עונג שבת' את המתחם או את האולם העומד לרשותם, למופע ללא תשלום, למשל להצגת ילדים או לשירה בציבור, למספרי סיפורים, למשוררים או מרצים או לקבוצות פיוט ושירה של בני עדות שונות, או להתכנסות של בני קבוצה מסוימת שחסר להם אולם לפעילות, כשהרעיון הוא להיענות לבקשות של הציבור (למשל ניצולי שואה או יוצאי רומניה, ותיקי מלחמות ישראל או משוררי יידיש, חבורות לימוד, יוצאי דרום אמריקה, עולי רוסיה, בני העדה המוגרבית או האתיופית או חוגי פיוט –מישהו צריך להיות כתובת המתאמת בין הרוצים להיפגש בשבת ובין אולמות פתוחים לרווחת הציבור), למלא את המשתתפים בקורת רוח, ליצוק במוסדות תוכן אחר ושונה מזה הקיים בהם בימי החולין, להדגיש את השותפות הקהילתית והפתיחות הרב-תרבותית שאיננה עולה כסף למשתתפים, ולחולל שינוי מהותי במרקם יחסי אנוש הרווח, מתוך חתירה למימוש מקורי של עונג שבת בזיקה לערכי השותפות הקהילתית, הדמוקרטיה הליברלית, הדעת החופשית, הפלורליזם, והרבגוניות התרבותית, העומדים בסימן חסד, חירות, שוויון וכבוד האדם.

אפשר להמשיך ולהעמיק בבחינת השבת כאתגר רוחני-תרבותי-יצירתי המתרחש בקהילה ולזכור את דבריו של ביאליק: 'שמירת השבת, שהיא שקולה בעיני לא רק כשמירת כל התרי"ג מצוות הישראליות, כדברי חכמינו, אלא כשמירת רוח האדם כולה... השבת היא התרבות'. השבת הן כיום מנוחה, שלום ושלווה, "השקט ובטח", המנוסחת בלשון הזכות השלמה של כל אדם לנוח, ומושתתת על חובת האיסור ממלאכה, הן כיום חירות מן העוול וכמחויבות לתיקון האדם והחברה, עשויה למצוא הד בקרב ציבור רחב. מפעם לפעם אפשר להציע כנושא לשבתות מסוימות את הרעיון של 'שבת-עיון' המבקשת במסגרת עונג שבת להעמיק בצוותא ביצירה רוחנית, לימוד, התבוננות, מחשבה, דמיון וחלימה, חירות, רוחה אנושית, קירוב לבבות ותיקון החברה, ולהציע נושאים הקושרים בין מושגי השבת המסורתית לבין הערכים הנזכרים לעיל, כגון 'סוכת שלום', 'תיקון עולם', או 'כי האדם עץ השדה' או 'ואהבת את הגר' (מפגש עם בני קהילות לא יהודיות שישמחו לארח יהודים במחיצתם), או קדושת החיים של כל אדם או משמעות מושג הברית בימינו בזיקה להכנסת אורחים (להזמין באופן מיוחד עולים חדשים או תושבים וותיקים אנשים שאינם דוברי עברית לעונג שבת המקדם בברכה גם דוברי רוסית/אנגלית/אמהרית/ספרדית וכו') או מה הוא 'מעין עולם הבא' עבור אנשים שונים. אפשר גם ליצור הזדמנות לקרוא על השבת בעדות ובקהילות שונות ובמסורות ספרותיות שונות (כך למשל הפרק על השבת במלחמת יום הכיפורים מתוך ספרו של חיים סבתו 'תיאום כוונות' (מהר אהוב, כי בא מועד'), הוא דוגמה לקריאה בצוותא מעין זו על משמעות 'פיקוח נפש דוחה שבת', היכולה להוות דוגמה מופתית לתרבות ישראלית המצרפת קרובים ורחוקים או הפרק על טיול השבת של הוריו של

עמוס עוז מביתם בכרם אברהם לתלפיות יכול להדגים שבת חילונית מה היא). 'שבתות עיון' מעין אלה שיכולות להיקרא "שבת-יחד" בהן לומדים ביחד, שרים מתפללים ומשוחחים, עשויות להיות פתח לדיאלוג חדש על מהות השבת בעולם החופשי שבו בני אוכלוסיות שונות הבאות מרקע שונה מבקשים להוסיף לשבת תוכן משמעותי, רוחני וחברתי.